

członków, skreślono lub wystąpiło z PTB 48 osób, a 12 członków Towarzystwa zmarło (prof. Andrzej Bako, dr Krystyna Błotnicka, prof. Ludmiła Hausbrandt – O. Warszawski; dr Zbigniew Boryslawski, prof. Stanisława Czaplinska, dr Jan Serwatka, dr Andrzej Szykowski, prof. Henryk Żurawski – O. Wrocławski; prof. Klemens Kępczyński, mgr Kazimierz Kołodziej-ski – O. Toruński, prof. Tadeusz Głazek – O. Szczeciński, doc. Maria Reymanówna – O. Krakowski).

- Zebrania Zarządu Głównego: 2
- Zebrania Oddziałów: 131
- Działalność naukowa została szczegółowo omówiona w tekście sprawozdania.
- Upowszechnianie nauki (dane orientacyjne – wg. sprawozdań oddziałów i sekcji):
 - a/ odczyty i prelekcje (w 10 oddziałach i 4 sekcjach),
 - b/ audycje radiowe, telewizyjne, artykuły prasowe (w 6 oddziałach i 4 sekcjach),
 - c/ wystawy (w 4 oddziałach i 4 sekcjach),
 - d/ kursy, konkursy, olimpiady (w 11 oddziałach i 4 sekcjach),
 - e/ wycieczki botaniczne (w 7 oddziałach),
 - f/ konsultacje, ekspertyzy (w 2 sekcjach),
 - g/ inne formy tej działalności (w 11 oddziałach i 3 sekcjach).
- Biblioteka PTB:
 - stan księgozbioru na dzień 31 grudnia 1997:
 - a/ 6346 vol. wydawnictw zwartych (w tym 19 starodruków)
 - b/ 18023 odbitki i broszury
 - c/ 19684 vol. i 795 tytułów wydawnictw ciągłych
 - d/ łączna wartość księgozbioru – 16 147,84 PLN
 Pozostałe informacje syntetyczne zawarte są w tabelach 1 i 2.

Zbigniew MIREK, Lucyna MUSIAŁ

VARIA

MOI MISTRZOWIE Z UNIwersYTETU POZNAŃSKIEGO

My Masters in the Poznań University

„...nauka tyle tylko jest zaletą człowieka, ile ten umie pokazać jej wartość i korzystać w postępkach, a przez postęпки wyrazić i utrzymać dostojność natury ludzkiej”

Jan Śniadecki

Studia na Uniwersytecie Poznańskim, na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, podjęłam w roku akad. 1936–37. Po pierwszym roku wybrałam specjalizację: anatomie porównawczą. Ośrodek botaniki na Uniwersytecie Poznańskim stworzyło i później rozwijało kilku wybitnych ludzi. Byli wśród nich: prof. Józef Paczoski, prof. dr Adam Wodziczko i dr (później profesor) Zygmunt Czubiński – moi Mistrzowie. Ich dorobek twórczy i organizacyjny jest powszechnie znany. Warto natomiast przypomnieć po latach przebieg prowadzonego przez nich nauczania i ocenę tego przez studentów oraz późniejsze efekty. Przedstawię to na własnym przykładzie. Do wybuchu II wojny światowej zaliczyłam przewidziane na trzy lata ćwiczenia i zdałam odpowiednie egzaminy. W roku 1939–40 miałam rozpocząć pracę magisterską z anatomii porównawczej pod kierownictwem prof. dr Antoniego Jakubskiego.

Prof. dr A. Jakubski podczas II wojny światowej przeszedł przez hitlerowskie więzienie oraz KL Auschwitz i Mauthausen. W 1945 r. nie powrócił do kraju. W takiej sytuacji, aby kontynuować studia, udałam się do prof. dr Adama Wodziczki, z prośbą o przyjęcie na botanikę. Profesor oczywiście przyjął mnie bardzo życzliwie. Wobec tego od listopada 1945 r. zaczęłam odrabiać, wraz z młodym rocznikiem powojennym, w którym byli Alicja i Jerzy Szwejkowscy i Hanna Piotrowska, ćwiczenia uzupełniające z zakresu botaniki.

Z mojego przedwojennego, kilkuosobowego rocznika zgłosiły się dwie osoby – oprócz mnie, Halina Sumczyńska-Przeclawska. Spotykałyśmy się wówczas zawsze z ogromnie życzliwym stosunkiem wszystkich pracowników naukowych prowadzących zajęcia. Pomijając nawet obciążenie przeżyciami wojennymi, nie był to okres łatwy ze względu na liczne w naszej sytuacji wykłady i ćwiczenia jak: morfologia i anatomia roślin, które prowadził prof. dr A. Wodziczko; ekologia i systematyka roślin, które prowadził doc. dr W. Stawiński; fizjologia roślin – wykłady i ćwiczenia prowadził dr Z. Czubiński; patologia roślin – wykłady i ćwiczenia z zakresu roślin niższych prowadził dr T. Dominik. Prof. dr A. Wodziczko prowadził ponadto seminarium z botaniki oraz opiekował się pracownią botaniczną dla magistrantów. Na wiosnę towarzyszyły temu wycieczki botaniczne w okolice Poznania. Zabrakło już wówczas prof. J. Paczoskiego.

Równocześnie wykonywałam pracę dyplomową z anatomii roślin, na materiale pochodzącym z naturalnych zespołów roślinnych. Dr Tadeusz Dominik pomagał mi w tym i uczył posługiwania się metodami anatomicznymi. Wymienione zajęcia pochłaniały bardzo wiele czasu i sił. Jednak wypełnione botaniką dnie i noce wspominam bardzo miło. Sprawili to ludzie

i stworzona przez nich atmosfera, charakterystyczna dla botaników Uniwersytetu Poznańskiego.

Egzamin magisterski, który prowadził prof. dr A. Wodziczko, a towarzyszył prof. dr J. Dobrowolski, zdałam w lipcu 1946 r. Dyplom wypisany na bardzo skromnym arkuszu papieru maszynowego, zawierał wszystkie oceny z poszczególnych przedmiotów, a było ich aż 13 wraz z wybranymi nadobowiązkowymi. Należę do tych absolwentów, którzy po studiach przyrodniczych otrzymali stopień magistra filozofii – obecnie budzi to u niektórych zdziwienie.

Moi Mistrzowie, którzy już odeszli, uczyli mnie poznawać wspaniały świat roślin gdyż reprezentowali znajomość botaniki w szerokim zakresie np. prof. J. Paczowski był twórcą fitosocjologii, prof. dr A. Wodziczko znany był z szerokich zainteresowań botanicznych, w tym głównie z zakresu anatomii i fizjologii roślin, bardzo zasłużony, niezapomniany obrońca oczyszczonej przyrody oraz prof. dr Z. Czubiński o wielostronnych zainteresowaniach jak fizjologia, paleobotanika i geografia roślin.

W rozmowach na temat przebiegu mojej drogi naukowej zawsze powtarzam, że na Uniwersytecie Poznańskim nauczyłam się myśleć i wnioskować, co zdecydowało o wybraniu służby nauce, a zatem o przyszłości życiowej. Wybór ten oceniam jako wielkie szczęście. Umożliwiło mi to poznanie wspaniałych ludzi w kraju i za granicą oraz poznawać świat roślin, rządzący się prawami otrzymanymi od Stwórcy, niepojętymi w pełni dla człowieka.

Rozbudzenie zainteresowań i przygotowanie jakie otrzymałam na mojej Alma Mater w Poznaniu, umożliwiło mi dalszą edukację własną oraz pokoleń studentów, najpierw na Uniwersytecie i Politechnice we Wrocławiu, później Akademii Rolniczej (WSR). Stopień doktora uzyskałam w 1950 roku na UMCS w Lublinie. Promotorem moim był prof. dr Adam Paszewski, kierownik Katedry Fizjologii Roślin, uczeń i pierwszy docent (habilitant) prof. dr A. Wodziczki. Prof. dr A. Paszewski był typem uczonego o wielostronnych zainteresowaniach i ogromnym wyczuciu rodzących się prądów i tendencji w nauce.

Po przejściu na emeryturę, na stanowisku kierownika Katedry Fitopatologii Akademii Rolniczej zastąpiła mnie dr hab. Maria Dorendowa, absolwentka Uniwersytetu Poznańskiego, wychowanka prof. dr Z. Czubińskiego.

Moi Mistrzowie stale patrzą na mnie z fotografii zamieszczonych nad stołem do pracy i oceniają wartość tego co robię – nie zawsze z uznaniem.

Może moje wspomnienia poświęcone wspaniałym botanikom z Uniwersytetu Poznańskiego, z których twórczego dorobku korzystamy, zachęcą młode

pokolenie do służby nauce, gdyż jest to pewne źródło przyszłego powodzenia życiowego. Potwierdzeniem tego są godni następcy moich Mistrzów na Uniwersytecie Adama Mickiewicza. Jest wśród nich bliska mi zainteresowaniami prof. dr Anna Bujakiewicz, którą także cechuje aktywność i zaangażowanie w badania z zakresu mikologii, prowadzone w kraju i za granicą.

Wanda TRUSZKOWSKA

**PRACOWNIA ARCHEOBOTANICZNA
KRAKOWSKIEGO ODDZIAŁU INSTYTUTU
ARCHEOLOGII I ETNOLOGII PAN
W IGOŁOMI**

**Archaeobotanical Laboratory of Cracow Branch of
the Institute of Archaeology and Ethnology,
Polish Academy of Sciences at Igołomia**

Badania archeobotaniczne pozwalają na „poznanie roślin związanych z człowiekiem w przeszłości, odtworzenie flory i roślinności w obszarze objętym bezpośrednią działalnością człowieka oraz poznanie znaczenia tych roślin w gospodarce pra – i wczesnodziejowej” [9: 19]. Badania te w ostatnich latach cieszą się rosnącym zainteresowaniem i coraz częściej towarzyszą działalności archeologicznej. Przyjmując formę bardzo ścisłej współpracy pomiędzy archeologami i botanikami, rozpoczynającej się już na etapie badań terenowych, a kończącej wspólną interpretacją materiałów. Znajduje to także wyraz w formie instytucjonalizowanej przez tworzenie pracowni archeobotanicznych w instytucjach archeologicznych. W Instytucie Archeologii i Etnologii PAN (dawniej Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN) skupione są one przede wszystkim w Zakładzie Nauk Pomocniczych w Centralnym Laboratorium IAE w Warszawie, w którym z botaników pracowali, bądź pracują, dr Maria Borowik-Dąbrowska, dr Mieczysław J. Dąbrowski, mgr Ewa Madeyska i mgr Maria Michniewicz. W poznańskim Oddziale Instytutu przez wiele lat działała śp. doc. dr hab. Melania Klichowska, która opracowała materiał roślinny z szeregu stanowisk archeologicznych i pozostawiła bardzo bogatą literaturę. W Oddziale tym obecnie zatrudniona jest na etacie palinologa dr Iwona Okuniewska-Nowaczyk, a opracowywaniem makroskopowych szczątków roślinnych zajmuje się doc. dr hab. Andrzej Dzieczkowski [1, 2].

Laboratorium archeobotaniczne działa również, od 1982 roku, w Pracowni Archeologicznej w Igołomi, należącej do krakowskiego Oddziału Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (dawniej Zakład Archeologii Małopolski IHKM PAN), w którym zatrudniona jest od początku niżej podpisana. Główny zakres pro-

wadzonej działalności archeobotanicznej podporządkowany jest zainteresowaniom badawczym Oddziału IAE, który prowadzi systematyczne studia w zakresie archeologii pradziejowej i wczesnośredniowiecznej, przede wszystkim na obszarze wyżyn lessowych zachodniej Małopolski jak i w Karpatach.

Materiał roślinny pozyskiwany jest w trakcie aktualnie prowadzonych badań wykopaliskowych na wielu stanowiskach archeologicznych z terenu lessów (m. in. Mysławczyce, Słonowice, Zagaje Stradowskie, Stradów i Zofipole), jak i z ekspedycji karpaczkich prowadzonych na terenie Polski, Słowacji i Ukrainy. W laboratorium opracowywane są także materiały archiwalne, gromadzone w trakcie wieloletnich badań realizowanych wcześniej przez Oddział (m. in. Bronocice, Iwanowice, Niedźwiedz i Olszanica). Dotychczasowy stan badań materiałów roślinnych opracowanych z wyżyn lessowych, został podsumowany we wspólnym tomie omawiającym wyniki badań archeologicznych, antropologicznych i zoologicznych, na tym obszarze, wydanym pod redakcją dra Krzysztofa Tuni [7].

W ramach indywidualnych zadań badawczych autorki opracowywane były szczątki roślinne z kilku stanowisk z okresu rzymskiego. Były to materiały pozyskiwane w trakcie badań prowadzonych przez pracowników Oddziału krakowskiego (Błonie, Igołomia, Mysławczyce i Zofipole), badań wspólnych pracowników naszego Oddziału i Instytutu Archeologii UJ (Moszczenica Wyżna, Piwniczna, Podegrodzie i Rytro), a także przekazane z Instytutu Archeologii UJ (Jakuszowice). Zadanie to zostało wstępnie podsumowane [3], a następnie zakończone opracowaniem materiałów roślinnych z okresu rzymskiego [8]. Aktualnie realizowany jest temat pt. „Rozwój zbiorowisk segetalnych w pradziejach i we wczesnym średniowieczu na podstawie analiz makroskopowych szczątków roślinnych ze stanowisk archeologicznych z terenu Polski”, w ramach którego prowadzone są między innymi prace nad przygotowaniem bazy danych szczątków roślinnych.

W Pracowni podejmowana jest wspólna działalność z innymi Oddziałami naszego Instytutu, jak i innymi placówkami archeologicznymi. Dla Zakładu Archeologii Mazowska i Podlasia w Warszawie wykonano analizy węgla drzewnych i odcisków roślinnych na ceramice ze stanowisk w Maciejowicach; dla Oddziału we Wrocławiu oznaczono szczątki roślinne ze Strachowa. W ramach współpracy z Instytutem Archeologii UJ uczestniczono dwukrotnie w badaniach wykopaliskowych na stanowisku w Armant w Egipcie, a następnie opracowano zebrane tam materiały [4, 5, 6]. Dla Instytutu tego wykonywano również

analizy szczątków roślinnych ze stanowisk w Bułgarii, Słowacji i Grecji. Przystąpiono też do oznaczania pozostałości roślinnych zebranych na różnych stanowiskach w Egipcie, a znajdujących się obecnie w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Krakowie. Opracowano także materiały z kilku stanowisk na zlecenie Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie. Na zaproszenie Uniwersyteckiego Muzeum Archeologii i Antropologii Uniwersytetu Pensylwanii (University Museum of Archaeology/Anthropology, University of Pennsylvania) w Filadelfii uczestniczono w badaniach wykopaliskowych w Abydos w Egipcie.

W pracowni archeobotanicznej opublikowano lub przygotowano do druku 52 artykuły, sprawozdania z konferencji i recenzje; w tym 36 oryginalnych opracowań przedstawiających wyniki badań z pojedynczych stanowisk archeologicznych.

Od 1990 roku organizowane są wspólnie z prof. dr hab. Krystyną Wasylikową z Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN i dr Ireną Głuzą z Muzeum Archeologicznego w Krakowie Warsztaty Archeobotaniczne. W roku 1997 odbyło się piąte takie spotkanie. W tym samym składzie dwukrotnie zorganizowano zajęcia z archeobotaniki w ramach tzw. Szkoły Letniej, przeznaczone dla studentów botaniki i archeologii.

W roku 1982 pracownia wyposażona była tylko w jedną lupę binokularną PZO, obecnie znajduje się w niej mikroskop do światła przechodzącego PZO i mikroskop stereoskopowy Nikon. Umożliwia to oznaczanie materiałów zarówno na podstawie cech morfologicznych (owoce, nasiona i odciski), jak i anatomicznych (węgle drzewne). Wyposażenie to jest jednak nadal skromne, jak na dzisiejsze potrzeby warsztatowe. Szczególnie dotkliwie odczuwany jest brak możliwości wykonywania bieżącej dokumentacji graficznej, a więc fotografii i rysunków spod mikroskopu. Bardzo potrzebne byłoby także wyposażenie pracowni w mikroskop do światła odbitego, który umożliwiałby oznaczanie węgla drzewnych na podstawie cech widocznych w przełomach, co znacznie przyspieszyłoby procedurę badawczą.

W pracowni gromadzony jest zbiór porównawczy owoców i nasion współczesnych i kopalnych. Kolekcja ta liczy obecnie około 200 gatunków. Ze względu na jej skromność, przy oznaczaniu wielu materiałów konieczne jest częste korzystanie ze zbioru, który znajduje się w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN. Życzliwa i serdeczna atmosfera panująca w Zakładzie Paleobotaniki, pozwala także na stałe konsultacje przy oznaczaniu niektórych form. Pierwsze badania wykonywane przez autorkę prowadzone były pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Wasylikowej, której w tym miejscu chciała-

bym wyrazić najserdeczniejsze podziękowanie. Dziękuję również inż. Zofii Tomczyńskiej za nauczenie mnie oznaczania węgli drzewnych, a dr Irenie Gluzie za pomoc przy pierwszych pracach nad odciskami.

LITERATURA

- [1] 1993. Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Dawniej Instytut Historii Kultury Materialnej PAN. 1953–1993. Warszawa. ss. 31.
- [2] 1993. Polish Academy of Sciences. Institute of Archaeology and Ethnology. 1953–1993. Warszawa. ss. 48.
- [3] LITYŃSKA M. 1986. Stan i potrzeby badań nad źródłami botanicznymi z okresu wpływów rzymskich w Polsce. W: K. GODŁOWSKI, R. MADYDA-LEGUTKO (red.), *Stan i potrzeby badań nad młodszym okresem przedrzymskim i okresem wpływów rzymskich w Polsce*. Materiały z Konferencji. Uniwersytet Jagielloński. Kraków, s. 355–374.
- [4] LITYŃSKA M. 1993. Plant remains from the Neolithic site at Armant: preliminary report. W: L. KRZYŻANIAK, M. KOBUSIEWICZ. (red.), *Environmental change and human culture in the Nile Basin and Northern Africa until the second Millennium B. C. Studies in African Archaeology*. Muzeum Archeologiczne. Poznań, s. 351–354.
- [5] LITYŃSKA M. 1994. Remains of plants. W: B. GINTER, J. K. KOZŁOWSKI. *Predynastic settlement near Armant*. Studien zur Archäologie und Geschichte Altägyptens. t. 6. s. 103–108; tab. 43–50, s. 172–177; tablice 54–60.
- [6] LITYŃSKA-ZAJĄC M. 1993. Polskie badania archeobotaniczne w Afryce północnej: Armant (Egipt). *Polish archaeobotanical studies in North Africa: Armant (Egypt)*. W: J. B. FALIŃSKI, Z. MIREK. *Wiadomości Botaniczne*. 37 (3/4): 171–172.
- [7] LITYŃSKA-ZAJĄC M. 1997. Środowisko i uprawa roślin w czasach pra- i wczesnohistorycznych. W: K. TUNIA (red.), *Z archeologii Małopolski. Historia i stan badań zachodniomałopolskiej wyżyny lessowej*. s. 473–497, tab. 4.
- [8] LITYŃSKA-ZAJĄC M. 1997. Roślinność i gospodarka rolna w okresie rzymskim. Studium archeobotaniczne. Instytut Archeologii i Etnologii PAN. Kraków, ss. 279, tab. 26, tablic 7.
- [9] WASYLIKOWA K. 1994. Co to jest archeobotanika. W: K. WASYLIKOWA (red.), *Warsztaty Archeobotaniczne. Igotomia, 1990–1991–1992–1993. Polish Botanical Studies, Guidebook Series 11*: 17–29.

Maria LITYŃSKA-ZAJĄC

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

27. MICHAŁ HIERONIM HR. LESZCZYC-SUMIŃSKI

1. Data urodzenia i śmierci – Ur. 29 IX 1820 Ośno k. Torunia – Zm. 26 V 1898 Tharandt k. Drezna (Saksonia).

2. Rodzina – Ojciec – Jan Stanisław Adam Sumiński (mjr WP, właściciel dóbr), matka – Julia Józefa Dąbska, siostra – Franciszka Nimfa von Gashin – Rosenberg (dama Orderu Krzyża Gwiazdźdźistego, dama Honorowa i Dewocyjna Zakonu Maltańskiego, dama bawarskiego Orderu Św. Teresy, właścicielka dóbr), brat – Aleksander Kryspin Sumiński (właściciel dóbr), stryj – Antoni Sumiński (dyrektor generalny poczty i policji w Królestwie Polskim, członek Rady Stanu Królestwa Polskiego), dziadkowie – Piotr Sumiński (ostatni wojewoda inowrocławski) i Jan – Chryzostom Dąbski (ostatni kasztelan inowrocławski), I żona – Ann Elizabeth Hudson, II żona – Caroline Lonny von Recum z d. von Langsdorff, I teść – George Hudson (członek Parlamentu Brytyjskiego, „Król Kolei Żelaznych”), II teść – Philipp baron von Langsdorff (ksiądz heski tajny radca, poseł heski na dworze angielskim).
3. Wykształcenie – edukacja prywatna do 10 roku życia; Gimnazjum w Toruniu (1830–1836), Gimnazjum w Chełmnie (1837–1839, nie przystąpił do egzaminu dojrzałości); Uniwersytet Berliński – Wydz. Filozoficzny (1840–1844, na specjalnych zasadach, tj. „w celu pogłębienia ogólnego wykształcenia”); prawdopodobnie równolegle pobierał nauki malarstwa w prywatnych atelier artystów berlińskich.
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – nie posiadał stopni ani tytułów akademickich.
5. Przebieg pracy zawodowej – nie pracował zawodowo, utrzymywał się z odziedziczonego kapitału lokowanego m. in. w nieruchomościach.
6. Podróże naukowe – odbył podróż krajoznawczą po Hiszpanii (1855) oraz po Włoszech (ok. 1860), w celu zapoznania się z kulturą i zabytkami tych krajów; przez dłuższy czas przebywał w Rzymie.
- 7a. Zakres badań botanicznych – rozmnażanie się paproci.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych – 3, dane bibliograficzne: 1) *Zur Entwicklungs- Geschichte der Färrnkräuter, Bericht über die zur Bekanntmachung geeigneten verhandlungen der Konigliche – Preussische Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, 1848: 22–24 (przekład pol. w pracy Domański C. W., *Michał Hieronim hr. Leszczyc – Sumiński (...)* Warszawa 1995: 189–191), 2) *Zur Entwicklungs- und Geschichte der Färrnkräuter*. Berlin 1848 (przekład pol.: *Przyczynek do poznania historii rozwoju paproci*, przeł. B. Hryniewiecki, *Studia i Materiały z*

- Dziejów Nauki Polskiej, ser. B 1969: 58–75), 3) *Sur le développement des fougères*, Annales des Sciences Naturelles, Botanique, 1849: 114–126.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Odkrył istnienie rodní u paproci i opisał ich budowę, ukazał rozwój i przenikanie do nich plemników oraz powstawanie zarodka sporofitu i jego wzrost. W ten sposób stał się odkrywcą cyklu rozwojowego (przemiany pokoleń) u paproci. Konsekwencją tych obserwacji, potwierdzonych następnie m. in. przez Hofmeistra, było ostateczne obalenie lineusowskiego podziału świata roślin na jawno-płciowe i skrytopłciowe oraz postęp w badaniach nad rozmnażaniem się roślin niższych. Ze względu na wagę dokonanego odkrycia jest on wymieniany jako jeden z nielicznych Polaków w obcojęzycznych monografiach historii botaniki i nauk przyrodniczych.
 8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – nie jest znana, zapewne w zakresie botaniki takiej nie prowadził.
 9. Działalność w innych dziedzinach – Był uzdolniony artystycznie – malował obrazy utrzymane w stylu „rafaelowskim”, gł. o tematyce religijnej oraz portrety i sceny rodzajowe. Znałe są tytuły i wizerunki dwóch takich obrazów: „Mahomet piszący Koran podczas hidżry” (olej, Berlin 1844, spłonął w r. 1943) oraz „Portret młodego mężczyzny (Autoportret?)” (olej, Londyn ok. 1852, własność prywatna w RFN); być może jego autorstwa jest obraz „Matka Boska Bolesna” znajdująca się w kościele filialnym w Jeziorkach Wałęckich. W r. 1859 ufundował kościół w Rzeczycy koło Wałcza (świątynia z kamieni polnych w stylu eklektycznym została zbudowana w miejscu zniszczonej budowli drewnianej z XVIII w.). Jako właściciel zamku w Tucznie (1851–1863) i pałacu w Tharandt (1864–1898) zgromadził tam obszerny zbiory dzieł sztuki, które liczyły ok. 350 obrazów; kolekcję wzbogacał dzięki kontaktom z kolekcjonerami (m. in. papieżem Piusem IX).
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – czł. korespondent Towarzystwa Botanicznego w Regensburgu (1848), korespondent Oddziału nauk przyrodniczych, lekarskich i matematycznych Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Jagiellońskim połączonym (1849).
 11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – królewski szambelan pruski (1851), kawaler honorowy i dewocyjny Zakonu Maltańskiego (1871), czł. honorowy Królewskiego Saskiego Stowarzyszenia Wojskowego (po r. 1864).
 12. Inne informacje – Wychowany w tradycjach romantycznych i patriotycznych, świadom wysokiego statusu społecznego swego rodu, do końca życia zachował pewne cechy świadczące o jego polskim pochodzeniu (np. pisownię nazwiska), pomimo że prowadził kosmopolityczny styl życia. Nazwisko „hr. Leszczyc-Sumiński” otrzymał osobistym nadaniem króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV (patent z dn. 22 XI 1843 wręczony na audiencji w Charlottenburgu). Nigdy nie zabiegał o rozgłos wobec swojej osoby, o czym świadczą bardzo powierzchowne i błędne dane jakie drukowano na jego temat w „Almanachach Gotajskich”. Przez małżeństwo skoligacił się z Georgem Hudsonem zwanym „Królem Kolei Żelaznych”, jednym z najbardziej kontrowersyjnych Anglików z epoki wiktoriańskiej. Został pochowany w podziemiach rzym. – kat. Katedry Św. Jadwigi w Berlinie, obok swej pierwszej żony Ann Elizabeth Hudson. W r. 1931 ich sarkofagi przewieziono do bezimiennego grobu na cmentarzu katolickim w Berlinie – Reinickendorf.
 13. Wykaz najważniejszych źródeł – Materiały niepublikowane – Domański C. W., *Michał Hieronim hr. Leszczyc – Sumiński. Psychobiografia polskiego przyrodnika i miłośnika sztuki z XIX w.*, Warszawa 1995; materiały publikowane: Hryniewiecki B., Michał Hieronim Graf Leszczyc-Sumiński und seine Arbeit über die Entwicklungsgeschichte der Färrnkräuter, *Sprawozdania z posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, wyd. IV, 1937: 52–80 (ta oraz inne prace Hryniewieckiego na temat hr. Leszczyc – Sumińskiego zawierają liczne błędy i nieścisłości i nie mają obecnie wartości wiarygodnego źródła); Domański C. W., Hrabia Leszczyc – Sumiński. Polski botanik – odkrywca, *Wszelch-wiat*, 1991: 29–32; Domański C. W., M. J. Leszczyc – Sumiński (1820–1898). An Unknown Botanist – Discoverer, Fiddlehead Forum. *Bulletin of the American Fern Society*, 1993, 2: 11–15. Zbiory archiwalne: obszerny zbiór kopii i odpisów dokumentów dotyczących M. H. hr. Leszczyc-Sumińskiego oraz Sumińskich h. Leszczyc u autora niniejszego biogramu.
 14. Materiały ikonograficzne – autoportret (?) reprodukowany w niniejszym zeszycie *Wiadomości Botanicznych* w dziale „Portrety botaników polskich” (fotografia ze zbiorów autora biogramu).

28. HUGO MICHAŁ ANTONI LEOPOLD ZAPAŁOWICZ

1. Data i miejsce urodzenia oraz śmierci – Ur. 15 XI 1852 Lublana (Słowenia) – Zm. 20 XI 1917 Perowski (Turkistan).
 2. Rodzina – ojciec – Władysław (starszy inżynier kolei Karola Ludwika, budowniczy kolei żelaznych i fortyfikacji w Monarchii Austro – Węgierskiej), matka – Maria Smole 1° voto Zapałowicz, 2° voto Salis, brat – Władysław (inżynier), żona – Maria Józefina Maryańska, syn – Józef (aktor), stryj – Antoni Zapałowicz (dr med., lekarz w Wadowicach), brat stryjeczny – Tadeusz Zapałowicz (dr med., generał w armii austro – węgierskiej i polskiej).
 3. Wykształcenie – Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie (1863/1864, 1865–1868, tj. klasy I, III–V), Gimnazjum w Przemyślu (1864/1865, 1868–1871, tj. klasy II, VI–VIII, tamże matura dn. 17 VII 1871); Uniwersytet Jagielloński – Wydz. Prawa (1871–1875), Uniwersytet Wiedeński – Wydz. Filozoficzny (1879–1884, uzupełniające studia przyrodnicze).
 4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – Uniwersytet Jagielloński – dr praw (1876); praca – brak danych.
 5. Przebieg pracy zawodowej – oficer w służbie czynnej c.k. armii austro-węgierskiej – jednoroczny ochotnik w Regimente Ułanów księcia z Schwarzenberg nr 2 (od 5 II 1872), podporucznik (1873–1874), podporucznik w koszarach (1874–1877), audytor – praktykant (1877–1879), porucznik – audytor w koszarach (1879–1885), porucznik – audytor (1885–1887), kapitan – audytor 2 kl. (1887–1890), kapitan audytor 1 kl. (1890–1896), major – audytor (1900–1903); kierownik Sądu Akademickiego i dyrektor biblioteki technicznej Akademii Wojskowej (1901–1902), sędzia garnizonowy w Przemyślu (1902–1914).
 6. Podróże naukowe – odbył podróż dookoła świata (urlopowany od 20 XII 1888 do 1 II 1890) na trasie Paryż – Dakar – Ameryka Pd. i Środkowa – San Francisco – Japonia – wsch. Syberia – Jokohama – Szanghaj – Hongkong – Sajgon – Singapur – Aden – Port Said – Jerozolima i Betlejem – Jaffa – Aleksandria – Kair – Triest, którą opisał w dwutomowej książce *Jedna z podróży na około ziemi* (Lwów 1899).
 - 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka, fitogeografia, paleobotanika, filozofia przyrody.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych – 50.
- Pełna bibliografia prac: *Karpaty*, 1978–1979, z. 13–14: 54–56.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Zainicjował badania fitogeograficzne Babiej Góry i Beskidów. Prowadził badania roślinności Karpat Wschodnich i Gór Pokucko – Marmaroskich; opisy fizjograficzne uzupełniał studiami geologicznymi, klimatycznymi i orograficznymi. Dokonał krytycznego rozbioru monografii F. Paxa *Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen*; rozwinął przy tej okazji zaproponowany przez siebie podział Polski na krainy fitogeograficzne i flory karpackiej na okręgi. Opracował dużą część olbrzymiego materiału zielnikowego zgromadzonego w zbiorach Komisji Fizjograficznej AU. Wyniki tej pracy wydał w dziele *Krytyczny przegląd roślinności Galicji. Conspectus florum Galiciae criticus* Kraków (t. 1–1906, t. 2–1908, t. 3–1911, t. 4–1914, 5 – zaginął w rękopisie), opisując przy tym 86 nowych gatunków i mieszańców roślin oraz szereg podgatunków i odmian. Opublikował w języku niemieckim opis dorzecza rzeki Rio Negro w Patagonii. W rozprawce *Gatunkowość w świecie roślin* (Kraków 1905) wyłożył swoje poglądy na temat przyczyn ewolucji gatunkowej roślin (upatrując je w warunkach środowiska); omawiając ewolucję większych grup świata roślinnego opowiedział się za ideą platońską.
 8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna i kolekcjonerska – Zgromadził obszerne zbiory przyrodnicze, geologiczne i paleontologiczne, m. in. w trakcie swej podróży dookoła świata.
 9. Działalność w innych dziedzinach – Od r. 1904 włączył się czynnie w prace Towarzystwa Tatrzańskiego. W r. 1905 zainicjował założenie Babiogórskiego Oddziału tegoż Towarzystwa (z siedzibą w Makowie Podhalańskim) i został jego pierwszym przewodniczącym. Dzięki jego staraniom otwarto w r. 1906 polskie schronisko na Markowych Szczawinach, na północnych stokach Babiej Góry. Osobiście wyznaczył pierwszy polski szlak (czerwony) w Beskidach Zachodnich (z Suchej przez Kubosiaki i Przystup do centrum Zawoi). W uznaniu zasług został mianowany w r. 1913 honorowym członkiem Towarzystwa Tatrzańskiego. Ponadto od młodości pisywał wiersze; kilkadziesiąt z nich opublikował w wydanym własnym nakładem tomiku poetyckim *Z marzeń i zdarzeń* (Kraków 1905).
 10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach –

Członek Komisji Fizjograficznej AU (1875), członek korespondent AU (1894).

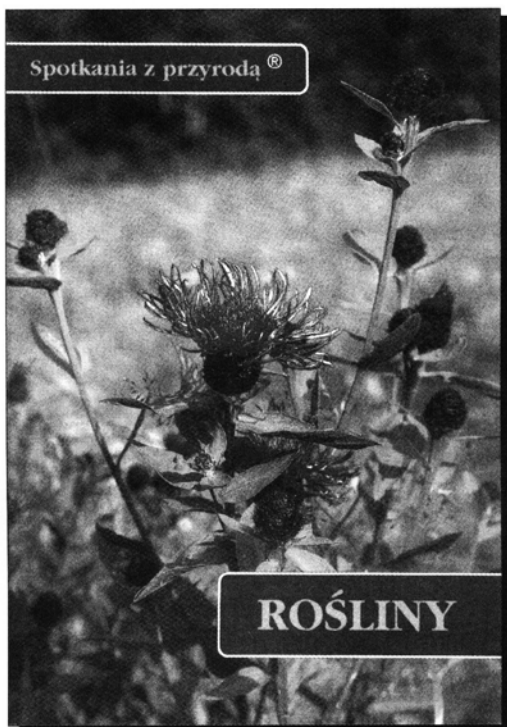
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia: w służbie wojskowej austro-węgierskiej – medal jubileuszowo – pamiątkowy (1898), wojskowy krzyż jubileuszowy (1908).
12. Inne informacje – Prof. Edward Hücke (nauczyciel historii naturalnej w gimnazjum w Przemyśle) wystawił mu z botaniki na świadectwie dojrzałości pozaprzepisową notę „znakomity”. Znajomość świata roślinnego opanował w okresie gimnazjalnym na licznych wycieczkach fizjograficznych. Po maturze wybrał jednak karierę prawniczą i czynną służbę w wojsku, ponieważ pomagał owdowiałej matce utrzymać liczną rodzinę. Poślubioną dn. 7 XII 1890 r. we Lwowie żonę utracił po kilkunastu miesiącach (zmarła na gruźlicę, a nie jak podaje J. Zdebski [Karpaty 1978–1979] „w połogu”) i sam wychowywał swego syna. Wspominany jako człowiek prawy, nieco drażliwy, lubiący dobre trunki (w wersji „hagiograficznej” – bez nałogów). Zmobilizowany po wybuchu I wojny światowej brał udział w obronie twierdzy w Przemyśle; po jej kapitulacji dostał się do niewoli rosyjskiej i został zesłany do Kazalińska, a następnie do Perowska nad Syr-Darią. Tamże gromadził zbiory botaniczne i geologiczne. Zmarł na atak serca, podobno wytrącony z równowagi zachowaniem strażnika obozowego, który wrzucił do ogniska zebrane przez niego zielniki. Imieniem Zapałowicza nazwano schronisko na Babiej Górze (1925) oraz szkołę podstawową w Zawoi – Gołyni. W Muzeum Turystyki Górskiej na Babiej Górze znajdują się pamiątki dokumentujące wkład Zapałowicza w rozwój turystyki w tym rejonie.
13. Wykaz najważniejszych źródeł – Materiały niepublikowane – Domański C. W., *Nowe dane do biografii Hugo Zapałowicza* (referat wygłoszony na połączonym zebraniu Krakowskiego Oddziału PTB i Sekcji Historii Botaniki PTB, Kraków 1994); Materiały publikowane: Rouppert K. 1917. *Pamiętnik Tatrzański*: 33–38; Śródka A., Szczawiński P. *Biogramy uczonych polskich*, cz. 3 (Nauki biologiczne), Warszawa 1985; *Karpaty*, z. 13–14 (numer specjalny pisma zawierający artykuły z sympozjum poświęconego życiu i działalności turystycznej H. Zapałowicza), Kraków 1977.
14. Materiały ikonograficzne – fotografia w: Paryscy Z. i W. M. *Encyklopedia tatrzańska*. Poronin 1995.

Cezary W. DOMAŃSKI

POLEMIKI I DYSKUSJE POLEMICS AND DISCUSSIONS

ZA WCZEŚNIE, KWIATKU...

Too early, flower...

Spotkania z przyrodą®

ROŚLINY

Do moich rąk trafiło bardzo atrakcyjnie wyglądające wydawnictwo, przygotowane przez powstałą zaledwie kilka lat temu, a już dość dobrze znaną i zasłużoną na polu upowszechniania wiedzy przyrodniczej oficynę wydawniczą „Multico”. Zestaw składa się z dwu książek we wspólnym futerale ze sztywnego kartonu, na którym naklejone są powtórzenia ilustracji z okładek, w formacie nieco mniejszym od B5, a więc pasującym do dużej kieszeni kurki czy plecaka. Atrakcyjne, barwne okładki chronione są przezroczystą, foliową obwolutą, co jest bardzo cenne, zważywszy na ewentualne użytkowanie tych pozycji w terenie. Pozostaje mieć nadzieję, że klejony grzbiet wytrzyma wielokrotne otwieranie książek „na płasko”, co będzie zapewne normą przy używaniu ich do oznaczania trzymanyh w rękach okazów.

Książki te, o wspólnym, zastrzeżonym nadtytule (tytule serii?) *Spotkania z przyrodą*® nazwane zostały